

EELK UI ETF GRANDIST NR 8665

Nelja aasta peale kavandatud laiahaardelise teadusgrandi üldteema on *Algkristliku ideoloogia kujunemist mõjutanud tegurid sünkretistlikus Rooma impeeriumis* ning selle täitmisega oleme jõudnud poole peale. Käesolev ongi lühike vahevaade teadustöö senisest kulgemisest.

Granditaitjad on doktorid Randar Tasmuth, Urmas Nõmmik, Jaan Lahe ja Arne Hiob. Kaasa töötab doktorand Elo Süld, kaastööd on alustanud doktorand Ergo Naab.

Komplekssete uuringute üldine eesmärk on selgitada varakristliku mõtteviisi ehk teisiti väljendades teoloogia kujunemist. Selleks püüame vaadelda, kuidas suhestus see uus ning värske mõtestatud usk Rooma imperiaalse ideoloogiaga. Soovime süvendada meie arusaamist selle noore liikumise uskumustest, enesemääratlustest ning sotsiaalsetest praktikatest oma aja hellenistlikus ja juutlikus keskkonnas (vt originaaltaotlus lk 3).

Projekti ülesanneteks üldeesmärgi täitmisel on teemade grupid, millede tuleb:

- (1) pöörata tähelepanu algkristlaste sümbolimaailmadele ja enesemõistmisele. Alaülesandeks on fikseeritud algkristlaste usulise, ja sotsiaalse koha määratlemine omaaegses ühiskonnas, teostada inimese mõistmise (eriti ihu tähenduse) analüüs Pauluse tekstides ja selle suhe kogukonnaga (kogudusega) ning samuti vaadelda ihu seost hingega;
- (2) teiseks leida vastuseid küsimusele, kuidas ja mis määral võimaldab Pärsia ja hellenistliku aja juudi ühiskonna religioosete parteide loomuse selgitamine kaasa kristluse sünniaja juudi ühiskonna ja selles kujunenud kristlike gruppide loomuse selgitamisele (originaaltaotlus lk 3).

Senised tulemused

(1) Kristluse kujunemise aja ideoloogiliste mõjurite käsitlemise osas on valminud Jaan Lahe artikkel „Die orientalischen Religionen im Römerreich als ein Problem der Religionsgeschichte“. Artikkel on vastu võetud ajakirja Zeitschrift für Religionswissenschaft. Märge: ETIS.

Valminud on ja ka kirjastusele saadetud J. Lahe artikkel, kirjutatud koos Ergo Naabiga „Keisrikultus Rooma riigis Juliuste - Claudiuste dünastia valitsemisajal ning selle võimalikud kajastused Uues Testamendis“.

R. Tasmuthi uuringutest Pauluse kohta: Apostel Pauluse kui esimese algkristliku kirjaniku antropoloogilise sõnakasutuse analüüsi osas andis spetsiifiline uuring selguse sõnade *arsen* ja *thelys* kasutamise kohta. Nii nagu kreeka keele sõnatähenduste väli võimaldab, peegeldavad need sõnad ka Pauluse kirjutistes *isase* ja *emase* vahekorda nii loomariigis kui ka inimeste seas. Paulus toetus tugevalt Vana Testamendi loomisjutustustele ja esitas inimest kui kahekesi eksisteerivat, mis ei ole teisiti võimalik. Kuid ka nii naturalistlikult esitatuna ning lahus sõnadest *mees* ja *naine* on inimene sotsiaalsetes seostes määratletud. Paulus ei pea ebasobivaks kasutada *isase* ja *emase* kategooriaid ka koguduse kui identiteedigrupi iseloomustamisel. Lugeda saab: Tasmuth, artikkel „Inimesepildi kujunemise aspekte Paulusel“, UA 2/2010 (61). Ajakirja number ilmus füüsiliselt 2011.

Varakristliku inimesepildi lähtekohtade ja kultuuriliste kontaktpunktide uurimisel näitas *ihu* kategooria seda, et Paulus lähtus VT ja kreeka osalt kattuvaist kujutlusist ihust kui inimese esindajast, ehkki ihu otseselt ei tähenda isikut. Nii Paulusel kui stoikutel esines metafoor riigist kui suurest ihust. Ihu kaudu toimus osaliselt ka inimese sotsiaalne

määratlemine. (Tasmuth, artikkel on avaldamiseks vastu võetud pealkirjaga „Pauluse inimesepildi lähtekohad ja kontaktpunktid“, ilmub UA 1/2012).

Varakristluse sotsiaalse enesemääratluse seisukohalt keskne mõiste kogudus (*ekklesia*) usklike koguna ei olnud Pauluse veende kohaselt mitte mingi inimestest kõrgemal seisev struktuur, vaid need inimesed ise. Mitmete metafooride hulgas keskne oli Kristuse ihu. Esindas samas Jumala Kuningriigi paikkondlikku kohalolu. Artikkel on avaldatud täispikkuses EELK UI toimetistes: R. Tasmuth, „Pauluse nägemus Kristuse kogudusest“, *Kultuurisillad ...EELK UI toimetised XXI*, 2011.

Varakristluse uuringute ideoloogilise aspekti osas näitas Maarja isiku uurimine ajaloolises plaanis lahtiste otsade küllust ja seda, et algaegadel koondus huvi täielikult Naatsareti Jeesusele ja Maarja oli oluline vaid suhtes Jeesusega. Ideoloogiliselt omistati Maarjale tähtsus hiljem ja siis kujunes temast sümbolimaailma moodustav tegur. (A. Hiob, „Neitsi Maarja ja luterlik teoloogia“, *Kultuurisillad ...EELK UI toimetised XXI*, 2011).

(2) Pärsia ja hellenistliku aja juudi ühiskonna religioosete parteide loomuse osas selgitas U. Nõmmiku artikkel „Remembering a Memorable Conversation. Gen 18:22-33 and Discussion on God’s Righteousness in the Persian Time“ vagade mõju ühiskonnale nii enda kui teiste kirjeldamisel. Grupi liikmete võimalik üle keskmise staatus ühiskonnas. Ilmumas, kinnituskiri ETIS-es, ilmub 2012).

Oxfordis toimus OTSEM-võrgustiku (*Old Testament Studies: Epistemologies and Methods*) aastakonverents. U. Nõmmik osales ettekandja, respondendi ja sessiooni juhatajana. Ettekande „*Gilgamesh and the Biblical Patriarchs: A Test Case of the Motif Relationship*“.

Tähendus grandi jaoks eelolevaiks aastaiks 2013-2014: motiivivõrdlus lubab rõhutada kirjaoskajate õukonnaametnike rolli pärimuse üleskirjutamisel ja kujundamisel, mis omakorda mõjutab arusaama kirjatundjate institutsioonist Pärsia ja hellenistlikul ajal. Sealt saame suuremat selgust 8.-7. saj eKr kujunenud kuningaideoloogia kaudsetest mõjudest judaismi algusele (Messia ootus, esiisad kui „tiitlita ja riigita kuningad“) ning tehnilisi võtteid, mida kasutati Pärsia perioodil ja hellenistlikul ajal (motiivide laenamine ja omaenda pärimusega segamine).

Tegevused

(1) 19-21.04.2012 korraldasime teadusalase koostöö raames Tallinnas Skandinaavia ülikoolide võrgustiku *Religious Roots of Europe: Dynamics in the Formation and Transformation of Judaism, Christianity, and Islam* teadusliku seminari teemal „The Three Monoteistic Religions“. Koostöö võrgustikuga jätkub, vt <http://religiousroots.au.dk/network>.

(2) 19. oktoobril 2012 toimus EELK UI ruumes grandi vahekonverents „Algkristlike gruppide enesemõistmine ja inimesepilt monoteismi ja polüteismi vahelises pinges“, mis tutvustas osavõtjatele grandi seniseid tulemusi avalikkusele (<http://ui.eelk.ee>). Konverents lõppes paneeldiskussiooniga.